№ 177 Հոկտեմբերի 16 (28) **1879** Հոկտեմբերի 16 (28) № 177

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ կէս տարվանը 6 րուբլ:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Օտարաքաղաքացիք գիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція „Мшакъ“

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Թիւրքիան ինքն իր արածը չէ հասկանում—Ներքին տեսութիւն: Նամակ Մոսկվայից: Ներքին լուրեր:—Արտաքին տեսութիւն: Փոքր-Ասիա: Նամակ Թիւրքիայից:—«Մշակի» հեռագիրներ:—Յայտարարութիւններ:—Տեղեկացոյց:- Բանասիրական: Ձեռնարկութիւնների ձևեր և առևտրական ընկերութիւններ:

ԹԻՒՐՔԻԱՆ ԻՆՔՆ ԻՐ ԱՐԱԾԸ ՉԷ ՀԱՍԿԱՆՈՒՄ

—

Ընթերցողը կարդացած կը լինի «Մշակի» մէջ տպված հեռագիրը թէ Թիւրքաց նոր մինիստրութիւնը դիմել է Անգլիային խնդրելով որ նա թողնի ասիական Թիւրքիայի ամբողջութեան երաշխաւորութիւնը և մաքրէ Կիպրոս կղզին, որովհետև Բ. Դուռն այժմ այլ ևս կարօտութիւն չունի այդ երաշխաւորութեան: Դորան Լայարդ, անգլիական դեսպանը Թիւրքիայում, պատասխանել է մանաւոր կերպով թէ Անգլիան այլ ևս երբէ.ք չի վերադարձնի Թիւրքիային Կիպրոս կղզին:

Ահա, ուրեմն, Բերլինի դաշնագրից յետոյ Անգլիայի կողմից Թիւրքիային տուած հովանաւորութեան հետևանքը: Թիւրքիան ձանձրացել է արդէն այդ հովանաւորութենից, տեսնում է թէ այդ հովանաւորութենից իրան ոչինչ շահ, ոչինչ օգուտ չը կայ:

Թիւրքաց նոր մինիստրութեան բողոքը Անգլիայի եսական և շահասէր վարմունքի դէմ պարզ ցոյց է տալիս թէ Թիւրքիան վերջապէս սկսում է հասկանալ թէ խաբված է եղել Անգլիայից....

Եւ ճշմարիտ, ի՞նչ շահվեցաւ Թիւրքիան Անգլիայի հովանաւորութենից. բոլորովին ոչինչ: Ընդհակառակն Թիւրքիայի ֆինանսները օրից օր անյուսալի դրութեան մէջն են ընկնում, նրա կառավարչական կազմակերպութեան, ադմինիստրացիայի մէջ տիրում է կատարեալ անիշխանութիւն, նրա ասիական նահանգների մէջ ծագած խռովութիւնները վտանգ են սպառնում պետութեան ամբողջութեանը և այլն....

Բայց ի՞նչի Թիւրքիան այդքան դիւրահաւատ կերպով ենթարկվեցաւ Անգլիայի խոստումներին.—որովհետև նա ինքն իր արածը չէ հասկանում:

Երբ վերջին ռուս-Թիւրքաց պատերազմից յետոյ, Թիւրքիան ջարդված, թուլացած և անօգնական մնաց, եթէ դեռ ներքին կեանքի որ և է նշոյլ ունենար, նա չէր դիմի օտար մի պետութեան օգնութեան, բայց հասկանալով իր թուլութեան պատճառները, ձեռնամուխ կը լինէր պետական ներքին արմատական վերանորոգութիւնների գործին, հիմնվելով միմիայն իր հպատակ քրիստոնեայ ազգութիւնների իրաւունքների վրա:

Բայց ցաւն այն է, որ մահմետական պետութեան մէջ կառավարչական առաջնորդող զգացմունքը միշտ ենթարկվում է կրօնական մոլեռանդութեան զգացմունքին:

Թիւրքիան անկարող եղաւ հասկանալ, որ ներքին ոյժ ստանալու համար, փոխանակ դիմելու օտար մի պետութեան հովանաւորութեանը, նա, եթէ ուզում էր պահպանել իր ասիական նահանգների ամբողջութիւնը, պէտք է դիմէր իր հպատակ քրիստոնեայ ազգերից ամենաուժեղին, հայերին, յայտնէր Հայաստանի ինքնավարութիւնը և այդպիսով թէ միջոց կը տար հայերին բարեկարգել իրանց հայրենիքը, պաշտպանվել բարբարոս ցեղերի յափշտակիչ և հարստահարող ներգործութեան դէմ, թէ ինքն իրան աւելի ոյժ կը տար բարեկարգված Հայաստանից աւելի մեծ հարկ ստանալով, ուրեմն հարստացնելով իր պետական գանձարանը, թէ վերջապէս, ազատվելով Անգլիայի իր ներքին գործերի մէջ միջամտելուց:

Դուցէ և այժմ, երբ Թիւրքիան վերջապէս հասկացել է, թէ խաբված է եղել Անգլիայից, նրա համար ուշ չէ մեր այստեղ գծագրված և մի քանի տարի սրանից առաջ առաջարկած ուղղութեամբ հետևելու: Մենք միշտ կրկնում էինք թէ Թիւրքիան գործում է անձնասպանութիւն, ստորացնելով, ոչնչացնելով իր պետութեան մասը կազմող քրիստոնեայ ազգերին, որոնք պետութեան միակ կենդանի, ուժեղ և քաղաքակրթութեան ընդունակ տարր են ներկայացնում:

Բայց խնդիրը դրանումն է. արդեօք ընդունակ կը լինի Թիւրքիան այդ ճշմարտութիւնն ըմբռնելու, գոնէ այժմեան իր ծանր ճգնաժամի մէջ, թէ ենթարկվելով իր սովորական կոյր մոլեռանդութեան և անսահման խաւարասիրութեան զգացմունքին, ինստինկտաբար և հետզհետէ քայլելու է դէպի իր քաղաքական վերջնական անկումին:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՁԵՒԵՐ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Կարիքը, պահանջը, կեանքի զանազան պիտոյքների աճելը, ազգերի միմեանց հետ մօտ յարաբերութիւնները, երկրի բնակիչների բազմանալը և այլն դոյն օրինակ տնտեսական երևոյթները, որոնք աստիճանաբար ներկայանում են մի ազգի յառաջադիմութեան շրջաններում, ստիպել են մարդուն նա և միշտ նորանոր աղբիւրների դիմել այդ բազմացած կարիքներին բաւականութիւն տալու համար:

Մեր խօսքը ազգերի տնտեսական կեանքին է վերաբերում և մանաւորապէս՝ տնտեսական ձեռնարկութիւններին: Յառաջացած ազգը չէ բաւականանում նահապետական պահանջներով. աւելացած պահանջը ուրեմն հետևանք է յառաջադիմութեան. բայց և այնպէս, նոյն պահանջը, կարիքը մի մեծ խթան է յառաջադիմութեան համար, այսինքն, նա է մի հետևանք և պատճառ մի և նոյն ժամանակ: Բայց անցնենք: Մշակված երկիրները, ինչպէս որ հաստատուած է, հակումն ունեն համարեա միշտ ազգաբնակութիւնը աճեցնելու. ուրեմն այդպիսի երկիրներում բացի նորանից՝ որ մարդուս անհատական պահանջները աճում են, աճում է նաև նոյն իսկ այդ անհատների թիւը. դորանից պիտի հետևացնել, որ իրանց կեանքը ապահովելու համար նոցա հարկաւոր է աւելի աշխատանք, աւելի բազմատեսակ արուեստներ, նորանոր գիւտեր, նորանոր աղբիւրներ իրանց կեանքը ապահովելու համար: Դրութիւնը մնում է մի և նոյնը, բայց չափը փոխվում է. իսկ չափին համեմատ պահանջվում են նոր ձևեր:

Եւ այսպէս ձեռնարկութիւնները իրանց չափը ու սահմանը փոխելով, պիտի փոխեն նաև իրանց ձևերը: Բայց նախ մեկնենք, թէ ինչ ենք հասկանում ձև ասելով: Վերցնենք մի որ և իցէ ձեռնարկութիւն. դիցուք հէնց մի առևտրական գործ: Այդ գործը կարող էք դուք շատ ձևերով վարել. դուք կարող էք միայնակ գործ սկսել. դա մի ձև է. դա էլ ունի իր բաժանմունքները. դուք կարող էք ձեր սեփական կարողութեամբ գործ սկսել և շարունակել. դուք կարող էք ինքներդ ոչինչ չունենալ, բացի գործին յարմար գիտելիքներից. ուրեմն դուք ստիպված էք ուրիշին դիմել, ուրիշի փողով գործ սկսել: Այդ բոլորը զանազան ձևեր են: Մի քայլ ևս անենք. մի և նոյն նպատակի համար դուք կարող էք մէկի հետ ընկերանալ. դա էլ առանձին ձև է. այդ ընկերութեան մէջ կը պատահի, որ մէկը, մի անդամը միայն կընդունէ գործի ընթացքի ամբողջ պատասխանատուութիւնը. կը պատահի, որ այդ պատասխանատուութիւնը հաւասարապէս բաժանված է բոլոր անդամների մէջ, ուրեմն, որպէս տեսնում էք, դոքա զանազան ձևեր են:

Բայց կան ձեռնարկութիւններ, որոնք առևտրական գործից շատ հեռու են իրանց բնաւորութեամբ. երկաթուղային գործը օրինակ, հանքային գործը և այլն, որոց համար կրկին զանազան ձևեր կարելի է ստեղծել, նայած թէ ինչ է ձեռնարկութեան նպատակը և ինչ հանգամանքների մէջ է գտնվում նա:

Շատերը կարծում են, թէ ամենայն տեսակ ձեռնարկութիւններին կարելի է մի և նոյն ձև տալ և կամ թէ ինչ ձև, որ տան նոցա, այդ մի և նոյնն է: Դա մի սխալ կարծիք է, որը յառաջանում է եթէ ոչ տգիտութիւնից, գոնէ անգիտութիւնից: Ժամանակի ոգին այստեղ նմանապէս մի դեր է խաղում: Մեր հին սերունդը, օրինակ, միշտ անհատական, անձնական ձեռնարկութիւնների համար է. դորա հակառակ, մեր նոր սերունդը, ամեն ձեռնարկութեան համար, ինչ և նա լինէր, մի և նոյն է, միշտ ընկերական ձևն է քարոզում: Այս ամբողջ շարժումը, որը աւելի հոգեկան է, քան տնտեսական, աւելի զգացող քան մեկնող, այդ շարժումը, ասում ենք, ունի իր մեծ օգուտը և այդ օգուտը վերաբերում է աւելի ազգային դաստիարակութեան, քան թէ նորա իսկական տնտեսային դրութեանը:—Գործը նորանումն է, որ տնտեսական, որպէս և հասարակական և քաղաքական հարցերը այնպէս հասարակ բաներ չեն, ինչպէս որ նոքա ըստ երևոյթին թւում են. այնպէս որ նոցա իսկական էութիւնը միայն հասկանալու համար պահանջվում են դարեր, որպէս զի փորձառութիւնը լրացնէ և ուղղէ այն, ինչ որ լոկ գիտակցութիւնը անկարող էր հասկանալ, ուրեմն և հարցը լուծել. այլ խօսքերով, այդ բոլոր հարցերին լուծումն տալու համար հարկաւոր է գիտութեան օգնութիւնը: Տեսէ.ք թէ գռեհիկ ժողովուրդի համար ինչ է ջուրը. մինչդեռ նորա համար ջուրը մի հասարակ մարմին է, քիմիկոսի համար նա ջրածին և թթուածին տարրերից բաղադրված մարմին է: Տնտեսական երևոյթները նմանապէս կազմված են զանազան տարրերից. զանազանութիւնը միայն նորանումն է, որ այս տեսակ հարցերը աւելի դժուար լուծելի են, քան քիմիական մարմինները. այդ նորանից է, որ քաղաքատնտեսական, որպէս և հասարակական հարցերը, բաղկացած են աւելի շատ տարրերից քան առաջինները: Իսկ միւս կողմից այդ տարրերը, որոնք պատկանում են մարդուս հոգեկան, մտաւոր և հասարակութեան պատմական և աւանդական դրութեանը, այդ տարրերը, ասում ենք, չէ կարելի ոչ մաթեմաթիկական ճշդութեամբ որոշել, ոչ էլ նոյն ճշդութեամբ չափել կամ կշռել: Այս խօսքերի համար օրինակներ ընթերցողը կը տեսնէ սոյն գրութեան ընթացքում տնտեսական ձեռնարկութիւնների վերաբերեալ:

Իւրաքանչիւր ձեռնարկութիւնն ունի զանազան, իրան յատուկ որպիսութիւններ: Կան գործեր, որոնք, սկսելու համար, համարեա հիմնական դրամագլուխ չեն պահանջում, և կամ պահանջում են շատ փոքր, օրինակ, շինութիւնների ընկերութիւններ, որոնք իրանց կապիտալը դեռ ապագայում պիտի ստեղծեն. բայց կան այնպիսիներ, որոնց համար սկզբնական դրամագլուխը անհրաժեշտ պայմաններից մէկն է, որպէս երկաթուղային ընկերութիւններ: Կան գործեր, որոնց յաջողութիւնը պատահմունքից սաստիկ կախված է և կամ գոնէ մեծ տատանման է ենթարկված, որպէս ծովային ձկնորսութիւնը և կամ հանքաբանութիւնը, որոնք յաջող դէպքում կարող են տալ այնպիսի մեծ արդիւնքներ, որոնք բարձր կը լինեն ամեն երևակայելի հաշիւներից, իսկ անյաջող դէպքում գործը

Թիւրքաց պետութեան շահերը կը պահանջէին այժմ, մենք աւելի կասենք՝ Թիւրքիան փրկած կը լինէր, որպէս պետութիւն, եթէ այս րոպէիս, լուրջ կերպով կշռելով մի կողմից իր քաղաքական շահերը, իսկ միւս կողմից իր գոյութեանը սպառնող վտանգները, ձեռք մեկնէր Հայաստանին և հրատարակէր այդ երկրի ինքնավարութիւնը, միջոց տալով նրան իր սեփական վարչութիւն, իր սեփական զօրք ունենալու և տալով նրան իրաւունք իր ազգաբնակութենից իր սեփական իշխանութեամբ պետական հարկ հաւաքելու, վճռելով իր այդ բոլոր պիտոյքները իր ազգային ժողովի միջոցով, որ այն ժամանակ, ի հարկէ, տեղափոխուած կը լինէր Կ. Պօլսից դէպի Հայաստան։

Եթէ Թիւրքիան այդ կանէ, այդ կը նշանակի որ նա սթափուել է իր խոր քնից։ Եթէ ոչ,—այն ժամանակ պէտք է կրկնենք որ Թիւրքիան ինքն իր արածը չէ հասկանում։

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՄՕՍԿՎԱՅԻՑ

—

2 հոկտեմբերի

Թէև ժամանակակից հայ մամուլի գլխաւոր նպատակն պիտի կայանայ նրանում, որ հետազօտէ ժողովրդեան կեանքը և նրա առօրեայ երևոյթները և ներկայացնէ հայ հասարակութեանը իրենց լաւ և վատ կողմերով և այդպիսով սովորեցնէ, դրդէ նրան աւելի կրիտիկաբար նայել իր կեանքի վրա, բայց որպէս զի կարելի լինի յաջողութեամբ հասնել այս նպատակին՝ ոչ նուազ կարօտ է և շրջապատող, դրացի ազգերի կեանքի ուսումնասիրութիւնը։ Մեր ռուսահայերիս կեանքը այնքան սերտ կապուած է Ռուսաստանի կեանքի հետ, որ այդ կեանքի և նրա երևոյթների գոյութիւնը ուրանալը կը նշանակէր նոյն իսկ մեր կեանքի երևոյթները ուրանալ։ Սակայն չը պէտք է այդ կեանքի միայն արտաքին կողմերի և հարևանցի նկարագրութեամբ բաւականանալ, այլ հարկաւոր է աւելի խոր մտնել, հարկաւոր է և այդ կեանքի ներքին կողմերի վրա ուշադրութիւն դարձնել, կամ ուրիշ խօսքով պէտք է վերլուծել այդ կեանքը։ Հասկանալի է, որ ես չեմ պահանջում ռուսական կեանքի մանաւոր և մեզ համար հասարակական նշանակութիւն չունեցող երևոյթների վրա ուշադրութիւն դարձնել. ոչ. այլ այն ընդհանուր հարցերը պէտք է ուսումնասիրել, որոնք միշտ ազդեցութիւն են ունենում նոյն իսկ մեր հայերիս կեանքի վրա, թէև մենք այդ չը նկատէինք։ Այդ աշխատանքի ձեռնարկութիւնը և իրագործութիւնը ամենայն իրաւամբ մենք պէտք է սպասէինք Ռուսաստանի հայ ուսանողութիւնից, բայց մինչ այսօր այդ ուղղութեան մէջ նրա կողմից չատ թոյլ փորձեր են եղել և այդ ևս գիտակցաբար, շնորհիւ այն ընդհանրացած կարծիքին, թէ ինչ որ ազգային նշանակութիւն չունի, պէտք չէ ևս նրա վրա մի առանձին ուշադրութիւն դարձնել։ Մենք ասում ենք թոյլ փորձեր, պատճառ գրականական նշանակութիւն ունեցող մի քանի յօդուածներ գրելը, որպիսիքն են կանանց խնդիրը, մարդաբանական հանդէսը, Տուրգենէվի ճառասացութիւնը և այլն, և այլն, խնդիրներ, որոնք աւելի արտաքին կեանքին են վերաբերում, այդ դեռ չէ նշանակում մի ժողովրդի ներքին կեանքը հետազօտել։ Հարցնում ենք, հայ ուսանողութիւնը (չատ քիչ բացառութեամբ) իր այսքանամեայ գոյութեան ընթացքում խոնարհվե՞ց արդեօք իր փիլիսոփայական տեսակէտից մինչ ի տնտեսական հարցը, և քանի յօդուածներ կարող է ցոյց տալ տնտեսագիտութեան վերաբերմամբ, թէև տնտեսական խնդիրը այսօր մանաւանդ մեզ հայերիս համար կենաց և մահու խնդիր պիտի լինի։ Այս կողմից մի առանձին յարգանաց արժանի է պ. Քալանթար ուսանողը, որի մի քանի տնտեսական լուրջ յօդուածները «Մշակի» մէջ մեծ հաճոյքով կարդացվել են միշտ ընթերցողներից։ Բայց պ. Ք. ծովի մէջ մի կաթիլ է կազմում։ Իմ նպատակս չէ այս անգամ հայ ուսանողութեան վրա խօսել, որովհետև այդ խնդրին ես շուտով կը վերադառնամ իմ հետևեալ նամակներից մինի մէջ, այլ այս մի քանի ընդհանուր նկատողութիւններով ես կամեցայ զգուշացնել «Մշակի» ընթերցողներին, որ իմ նամակներիս գլխաւոր բովանդակութիւնը հասարակական նշանակութիւն ունեցող կենսական երևոյթների նկարագրութիւնն է լինելու։ Միայն այս անգամ ես փոքր ինչ պիտի շեղվեմ իմ նպատակից, որպէս զի հաղորդեմ ընթերցողներին այն մի քանի տպաւորութիւնները, որոնք ես ունեցայ իմ Թիֆլիսից—Մօսկվայ ճանապարհորդութեան ժամանակ։ Դուրս գալով Թիֆլիսից, մենք կարծում էինք որ վերջապէս կազատուենք այն անթիւ տանջանքներից, որոնց մենք ենթարկվել էինք Շուշից մինչև Թիֆլիս ուղևորութեան ժամանակ։ Եթէ միայն դուք չէք աշխատել, որ արքունական ճանապարհաթուղթ ստանաք, հաւատացած եղէք, որ օրեկան հազիւ 30—40 վերստ կանէք։ Այդ բաւական չէ, ձեզ հետ կայարաններում վարվում են ինչպէս ծառաների հետ։ Դարձնում ենք փօստային գլխաւոր վարչութեան ուշադրութիւնը այդ բանի վրա։ Ուրիշ բան է Թիֆլիսից Վլադիկավկազ ճանապարհորդելիս։ Այստեղ արդէն կերպարանափոխվում են ծառայողների յարաբերութիւնները դէպի ճանապարհորդները, այստեղ զգում ես, որ մի նոր հողի վրա ես ոտք դնում։ Կայարանները գեղեցիկ, մեծ, միակ վատութիւնը, որի վրա կարելի էր գանգատել, չափազանց թանկութիւնն է։ Զը խօսելով ամենևին կովկասեան վիթխարի և մեծագործ սարերի, դժուարագանց կիրճերի, սառնամանեաց, անթիւ աւերակների և մենաստանների վըրա, անցնենք ուղղակի Վլադիկավկազին։ Սա մի գեղեցկաշէն, լայն և մաքուր փողոցներով, բազմամարդ քաղաք է, որ կապում է Կովկասը Ռուսաստանի հետ։ Մնալով այս քաղաքում մի օր, ես կամեցայ մի քանի տեղեկութիւններ հաւաքել այդտեղի հայերի և նրանց դպրոցի մասին, ուստի և քայլերս ուղղեցի դէպի հայ եկեղեցին, որ քաղաքիս ամենալաւ փողոցումն է կառուցված, որովհետև կարծում էի որ հայ ծխական դպրոցը այդ եկեղեցու բակում պիտի լինի հաստատուած։ Եւ իրօք, իմ ակնկալութեանս մէջ չը սխալուեցի։ Ծխական դպրոցը մի սենեակ է, բաւականին յարմարեցրած մանկավարժական և առողջապահական պահանջներին։ Տեղի քահանաներից մինը՝ Կուսիկեան, որ կրօնի դաս էր պատմում, մեզ վրա բաւականին լաւ տպաւորութիւն գործեց։ Դասից յետոյ նրա հետ մի ամբողջ ժամ խօսակցելով, ես եկայ այն եզրակացութեան, որ մեր հոգևորականութեան մէջ պակաս չէ և այնպիսիների թիւը, որոնք բարձրաձայն քարոզում են մեր եկեղեցու մէջ սպրդված զեղծումների վրա և իրանք ևս պատրաստ են հարկ եղած ժամանակ օգնել եկեղեցական բարեկարգութեան։ Տէր հայրը մանաւանդ բողոքում էր քահանաների վարձկանութեան և վարդապետների անամօթութեան դէմ։

Համեմատաբար քաղաքի հայ բնակիչներին, որոնք մեծ մասամբ գաղթած են Դուշէթ գիւղից, աշակերտների թիւը չատ քիչ էր և այդ հանգամանքը տէր հայրը բացատրում էր նորանով, որ հայ ծնողները աւելի սիրում են իրենց զաւակներին տեղական րէալական ուսումնարանը և գիմնազիական պրօգիմնազիան տալ. միւս կողմից ևս անցեալ տարու ուսուցչի անգործունէութիւնն է պատճառ եղել աշակերտների թւի պակասելուն։ Դպրոցը մօտ 600 րուբլի տարեկան եկամուտ ունի։

Վլադիկավկազից մինչ ի Մօսկով մեր ուղևորութիւնը երկաթուղով տևեց 3 օր։ Առաջին տպաւորութիւնը որ դուք ստանում էք այդ քաղաքից, դա եկեղեցիների, վանքերի, աղօթատեղիների անհամար բազմութիւնն է և Մօսկվայի ժողովրդեան մինչ ի ֆանատիկոսութիւն հասնող կրօնասիրութիւնը։ Եթէ մինչև անգամ մի թաղում գիւղաքհրդեհ պատահի և մէկը կամենայ օգնութեան վազել, այդու ամենայնիւ ճանապարհին եկեղեցու մօտով անցնելիս նա մի երկու վայրկեան պէտք է կորցնի խաչակնքելու և աղօթելու համար։ Մօսկվայի ժողովուրդը չը նայելով իր համալսարանին, բազմաթիւ ընդհանուր և մասնագիտական ստորին և բարձր դպրոցներին, և լրագիրներին, դեռ այնքան չէ կարողացել զարգանալ, որ հասկանայ թէ կրօնասիրութիւնը, աստուածապաշտութիւնը արտաքին կրօնական ծէսերի մէջ չէ կայանում։

Զը նայելով որ մենք աճապարում էինք հասնել վաղօրօք կաթնատնտեսական հանդէսը տեսնելու համար, բայց մեր հասած օրից մի օր առաջ արդէն փակվել էր։ «Мос. Вѣд.» հաղորդում է, որ այդ հանդիսում երիտասարդ մասնագէտ պ. Քալանթարեանը մի բաւական ուշադրութեան արժանի ճառ է կարդացել տաւարապահութեան մասին հիմնվելով այն հետազօտութիւնների վրա, որ պարոնը արել էր Ռուսաստանի մի քանի ներքին նահանգներում ռուս անուանի տնտեսագէտ Վերէշչագինի առաջարկութեամբ։

Ինչպէս այդ հանդիսի նկարագրութիւնը, նոյնպէս և մեր համազգի պ. Քալանթարեանի յօդուածի բովանդակութիւնը, որի հետ ես մօտ կերպով ծանօթացայ, կաշխատեմ հաղորդել հետևեալ նամակիս մէջ։

Հ. Առաքելեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Կենդանիների հովանաւորութեան ԹԻՖԼԻՍԻ ընկերութեան անդամները հրաւիրվում են ներկա գտնվել ընդհանուր ժողովին հոկտեմբերի 20-ին, երեկոյեան 7 ժամին գիւղատնտեսական ընկերութեան բնակարանում, որ գտնվում է Բարիատինսկայա փողոցի վրա, Ալէքսանդրեան այգիի մէջ։ Այս գործով հետաքրքրվողները նոյնպէս՝ կարող են ներկայ գտնվել։

—

ՄՕՍԿՎԱՅԻՑ մեզ գրում են. «Հոկտեմբերի 4-ին վախճանվեցաւ այստեղ ռուս ականաւոր պատմաբան, տեղիս համալսարանի պրօֆեսոր Սէրգէյ Միխայլօվիչ Սօլօվիև, որ համարեա 30 տարի շարունակ ծառայում էր Մօսկվայի համալսարանին և ռուսաց պատմական գիտութեանը։ Սօլօվիեվ ծնվեցաւ 1820 թւին, նա մի համեստ քահանայի որդի էր, որ դասատու էր Մօսկվայի առևտրական դպրոցի։ Նա ուսում ստացաւ այստեղի առաջին գիմնազիայում և 1839 թւին ընդունվեցաւ որպէս ուսանող համալսարանում։ Պատմական—լեզուագիտական ֆակուլտէտում ուսումը աւարտե-

---

կարող է ամբողջ նախընթաց տարիների ճիգը և օգուտը խաղալիքի վրա դնել. բայց կան և այնպիսիներ, որոնք այդ աստիճանի ռիսկ չեն պահանջում. որպէս բազմաթիւ առևտրական ընկերութիւններ, և կամ բոլորովին զերծ են ռիսկից, որպէս յանձնարարի գործը, (կօմիսսիօնէր)։ Գործեր կան, որոնց համար հաւատարմութիւնը, ուրեմն և փոխառական ոյժը ամենագլխաւոր բանն է, որպէս բանկային գործեր. կան և այնպիսիներ, որոնց համար գործավարութեան արագութիւնը ամենամեծ դերն է խաղում, որպէս առաքման ընկերութիւններ. (Փրախտի ընկ.)։

Սորանից պարզ տեսնվում է, թէ այդքան զանազան բնաւորութիւն ունեցող ձեռնարկութիւններին չէ կարելի մի և նոյն ձևը տալ, այլ պէտք է նախ և առաջ քննել նոցա բնաւորութիւնները, յատկութիւնները և այլն, և ըստ այնու տալ նոցա վարող տարրերին այս կամ այն կազմակերպութիւնը, ձևը։

Այն բոլոր տարրերը, որոնց հարկաւոր է որոշել մի որ և իցէ ձեռնարկութեան ձև տալու համար՝ կարելի է բաժանել երկու տեսակի. այնպիսիներ՝ որոնք գործին իրան են վերաբերում և այնպիսիներ, որոնք այդ գործը վարող անձին են վերաբերում, այլ խօսքերով, կան իրական և կան անձնական որպիսութիւններ։ Իրականը նա է, որը անձնաւորութիւնից ամենևին կախում չունէ. օրինակ, որպէս վերևը յիշեցինք, կան գործեր, որոնց սկսելու համար անպատճառ սկզբնական դրամագլուխ է հարկաւոր. այստեղ դեռ մի և նոյնն է, թէ ով է գործ սկսողը Պետրոսը, թէ Պօղոսը, թէ գործավարը գործին տեղեակ է թէ անտեղեակ, ընդունակ թէ անընդունակ, դա առ այժմ մի և նոյնն է. ով լինի չը լինի, հարկաւոր է դրամագլուխ. դա ուրեմն բուն իրական յատկութիւն է։ Միւս կողմից, եթէ գործը սկսելու համար ոչ թէ դրամագլուխ, այլ խելք է պահանջվում, այն ժամանակ մի և նոյնն է, թէ Պօղոսը մեծ դրամատէր է, իսկ Պետրոսը ոչ. այդ հանգամանքը ոչ Պօղոսին չատ կօգնէ և ոչ Պետրոսին կը խանգարի։ Թէ որքան կախումն ունի գործողութիւնը ձեռնարկութեան կազմակերպութիւնից, և թէ այդ գործողութիւնը ինչպէս կարող է մի հանգամանքում գործի էութիւնից յառաջանալ, իսկ միւս հանգամանքում միայն անձնաւորութիւնից կախումն ունենալ, թող ապացուցանէ հետևեալը։ Երևակայեցէք երկու բանկային տներ. մէկը բաժանորդութեան վրա հիմնած, իսկ միւսը մի հարուստ անձի սեփականութիւն. երկուսն էլ իրանց դրամագլխով հաւասար մեծ։ Երկուսին էլ միշտ պատահում է, որ ահագին քանակութեամբ պարապ դրամ ունեն. ինչ պիտի անեն նրանք մղուկներում ընկած և անգործ մնացած փողով։ Դրութիւնը երկուսի համար այժմ մի և նոյնը չէ. առաջին տան հարստութիւնը կազմում են հազարաւոր անձերի մանր կապիտալները, կապիտալներ, որոնք հազարների կօպէկներով խնայած արդիւնքներն են ներկայացնում. մինչդեռ վերջինի համար իր մօտ ունեցած դրամի մեծ մասը իր սեփականութիւնն է։ Երբ այս վերջինը կը տեսնէ որ պահանջ չը կայ, իր փողը պարապ է, նա այդ փողը կարող է մի որ և իցէ այլ ձեռնարկութեան մէջ ձգել, թէկուզ այդ ձեռնարկութիւնը մեծ վտանգներ ներկայացնէ. ումը պիտի չահեցնէ. իրան. և ումը վնասէ. կրկին իրան. նա իր տէրն է և պատասխանատու միայն իրան։ Նոյնը չէ կարելի ասել առաջինի մասին. նա չէ կարող, իսկ եթէ կարող է, չը պիտի բազմաթիւ փոքր կարողութիւնների տէր մարդիկների խնայողութիւնները վտանգաւոր, անապահով, միայն բաղդից կախված գործերի մէջ մտցնէ։—Ուրեմն մենք տեսանք, թէ ինչ դեր է խաղում այստեղ ձեռնարկութեան ձևը։—

Անձնական տարրերից յիշենք այստեղ այն, ինչ որ ռիսկ են անուանում։ Ռիսկը կոչվում է յաջողութիւն ունենալու յոյսը միացած անյաջողութեան հետ։ Նայած թէ ռիսկը որքան դեր է խաղում ձեռնարկութեան մէջ, հարկաւոր է ընտրել այս կամ այն ձևը։ Եւ այստեղ հարցնվում է խակոյն. ով կարող է աւելի ռիսկ տանել. մի անձ թէ տասը, քսան, հարիւր անձեր միասին. խօսք չը կայ, որ ընկերութեամբ ռիսկ անելը աւելի գործնական բան է, որովհետև գործի անյաջող դէպքում, վնասը կը կրէ մի դէպքում մի հատ անձը, որը չատ զգալի կը լինէր, իսկ ընկերութեամբ մի և նոյն վնասը կը բաժանվի տասը, քսան կամ հարիւր մասը։ Այս խօսքերը մեր փոքր ինչ վերը յիշած օրինակի հետ գուցէ ընթերցողը հակասութեան մէջ գտնէ. բայց այդ միայն ըստ երևոյթին, որովհետև վերը յիշած օրինակի մէջ վտանգաւոր ձեռնարկութիւնը չէր կազմում ընկերութեան առարկան, այլ նրա համար այդ միայն երկրորդական պարապմունք էր. ուրեմն այնտեղ ոչ ոք ստիպված չէր իր կարողութիւնը վտանգի մէջ ձգել. մինչդեռ այս անգամ մենք խօսում ենք այն դէպքի վրա, երբ վտանգաւոր ձեռնարկութիւնները գործի գլխաւոր առարկան են կազմում։ —Վերևը յիշածից պիտի եզրակացնել, որ մեծ ռիսկ պահանջող ձեռնարկութիւնները, ընդհանրապէս, պահանջում են վարչութեան ընկերական և ոչ անհատական ձևը։ Եւ այստեղ հասկացվում է այն ընկերութիւնը, որը պահանջում է բոլոր անդամների հաւասար պատասխանատուութիւն և ոչ, որպէս վերևի օրինակում, ուր մի բանկի բաժանատէրերը ըստ մեծի մասին գործի վարչութեան միանգամայն օտար մարդիկ են, թէպէտ և նոքա ևս ունեն իրաւունք հաշիւներ պահանջելու և ներկայ լինելու բանկի բաժանատէրերի ժողովներին. բայց, որպէս փորձը ցոյց է տուած, այդպիսի ժողովները ըստ մեծի մասին ի զուր են անցնում. չատերը ոչինչ չեն հասկանում, իսկ չատերն էլ, եթէ կարող են հասկանալ, ժամանակ չունեն բոլոր հաշիւները տակից գլուխ քննելու և այլն։»—

Ուրեմն հաւասար պատասխանատուութիւնը մի անհրաժեշտ պայման է, եթէ բոլոր անդամները պատասխանատու կը լինեն, այն ժամանակ ընկերութիւնը միշտ պատրաստ կը լինէր ռիսկեր անել. այդպիսի ընկերութիւնը դժուար կորուստ խելօք ռիսկը անմիտ փարթամութիւնից։—

Անձնական տարրերից երկրորդը ներկայացնում է նոյն իսկ գործի վարչութիւնը ինքը։ Թէ որքան է կախված գործի յաջողութիւնը գործավարների անձնական յատկութիւններից, այդ իւրաքանչիւր գործնական մարդ ամենից լաւ գիտէ։ Մի մարդ, որը ոչ սէր և ոչ հակումն ունէ մի գործ վարելու, բայց նշանակված է այդ պաշտօնը կատարելու, ով գիտէ ինչ հանգամանքներով, այդպիսի մարդը ոչինչ չէ կարող յառաջացնել. մի մարդ, որ ոչ տոկուն է, ոչ ժրաջան և ոչ էլ գործին անհրաժեշտ հարկաւոր գիտութեան տէր, այդպիսից պիտի դեռ բաւական լինել, եթէ գործի բնական ընթացքը չը խանգարէ։

(Կը շարունակուի)

լուց յետոյ, Սօլովեվ անցկացրեց երկու տարի արտասահմանում և այնուհետև ընդունեց Մոսկվայի համալսարանում պատմութեան ամբիօնը որ և չը թողեց մինչև իր մահը։ Ռուսաստանը մասնագիտութիւն դարձաւ Սօլովեվի հետազօտութիւնների. բոլոր նրա պատմական գրվածները ռուսաց պատմութեան են վերաբերվում։ Ահա նրա գրուածների գլխաւորները՝ «Исторія Россій съ древнѣйшихъ временъ» (1857), «Объ отношеніи Новгорода къ великимъ князьямъ» և այլն։ Բայց հանգուցեալը, բացի իր ուսումնական պարապմունքներից, ժամանակ էր գտնում և լրագրական և ամսագրական յօդուածներ գրել, որոնք գրված են զանազան հրատարակութիւնների մէջ, որոնց մի առ մի թւելը շատ հեռու կը տանէր մեզ։ Վերջապէս յայտնի է և նրա ձեռնարկը ռուսաց պատմութեան։ Հոկտեմբերի 7-ին, ահագին ամբոխի ուղեկցութեամբ ուսանողները տարան իրանց ձեռքերի վրա հանգուցեալի դագաղը դէպի գերեզմանատունը։ Բոլոր պրօֆէսօրներ և նոյնպէս զանազան ընկերութիւններ և այլ և այլ հիմնարկութիւնների ներկայացուցիչներ ահագին պսակներ էին տանում հանգուցեալի դագաղի առջև։ Խօսվեցան դամբանական շատ ճառեր, որոնց մէջ նշանաւոր էին ներկայ րէկտոր Տիխօնրավօվի և պատմութեան պրօֆէսօր Գէրիէի զգայուն ճառերը։»

—

Ստացանք «փորձ» ամսագրի հոկտեմբերի տետրակը։ Այդ տետրակի մէջ տպված է Սեւլեկի «Ճանապարհորդութեան տպաւորութիւններ» յօդուածի սկիզբը։

—

Տիկին Տէր-Գրիգորեան-Պաշայեանի երաժշտական կրթութեան համար մեզ յանձնած 150 րուբլ գումարից մնացած 24 ր. 5 կ., այս օրերս վերադարձրինք պ. Նիկողայոս Միրզօյեանցին։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՓՈՔՐ-ԱՍԻԱ

Ահաւասիկ Գաղղիական Տէպա լրագրին յօդուածն, որոյ մէկ համառօտ քաղուածը տուինք մեր հինգշաբթի աւուր յօդուածին մէջ։

«Թայմզ լրագիրը Փոքր—Ասիոյ ժողովրդոց վիճակին վրա յօդուած մը հրատարակած է, որոյ քաղուածը մեր ընթերցողաց ներկայեցինք, և յորում Անգղիական լրագիրն հիմնապէս կը քննէ այն չարիքն, որոյ պատճառաւ՝ այս վիճակն ինչ տեսակէտով ալ քննուի, «անիշխանութենէ, զօշաքաղութենէ կամ անհոգութենէ» զատ ուրիշ բան չը տեսնուիր։ Յետոյ Անգղիական հիւպատոսաց տեղեկագրերուն քննութեան անցնելով, մեր Լոնտրայի պաշտօնակիցն իրաց այս վիճակին ազդու դարման գտած լինիլ կը կարծէ Փոքր-Ասիոյ համար բազմաթիւ հիւպատոսաց անուանման մէջ, որք Օսմանեան պաշտօնատարաց ընթացից վրայ հսկելու պաշտօն ունին, և կը յարէ. «Փորձառութիւնը կը հաստատէ թէ Թուրքիոյ ամենալաւ կերպիւ կառավարեալ մասերն Եւրոպական ազդեցութիւն տիրած մասերն են։ Պէրութի, Երուսաղէմի և ընդհանուր կերպիւ Պաղեստինի մէջ համեմատական բարգաւաճման և բարեկեցութեան ճշմարիտ օվասիներ կը գտնուին՝ ընդհանուր կերպիւ Սուրիոյ մեր աչաց առջև ներկայած անիշխանութեան անապատներուն մէջ տեղը։ Այս վիճակն ազդեցութեան տէր հիւպատոսական մարմնոյ մը գոյութեան կը վերագրուի, որ օտար ժողովրդեան մը շահերը կը պաշտպանէ և այսպէս անուղղակի կերպիւ բնիկ ժողովրդեան դատին կը ծառայէ»։

«Եթէ վերստին այս հատուածն ընթերցողաց աչաց ներքև կը դնեմք, ամեն կէտերու վրա մեր պաշտօնակցին ընդդիմաբանելու համար չէ։ Մեք կը ճանաչեմք թէ Օսմանեան տէրութեան մէկ նահանգին մէջ հիւպատոսաց ներկայութիւնն օգտակարութիւն մ'ունի ոչ միայն օտարազգեաց համար, որք հոն հաստատեալ են և իրենց պէտք ունեցած օգնութիւնն ու պաշտպանութիւնը պիտի գտնեն անոնց քով, այլ նաև երկրացւոց համար, որք մինչև աստիճան մը կրնան օգուտ քաղել այս առաւելութիւններէն։ Սակայն, Թայմզին հիւպատոսաց պաշտօնին վերագրած այս ազդուութիւնն՝ իւր ենթադրել ուզածին չափ մեծ չէ։ Պէրութի՝ ինչպէս նաև Պաղեստինի քանի մը քաղաքաց բարգաւաճման օրինակը, զոր Թայմզ կը յիշէ, ճշմարիտ է. բայց այս համեմատական բարգաւաճումն ու բարեկեցութիւնը, զոր այդ տեղերու բնակիչք կը վայելեն, հաւասարապէս ուրիշ պատճառաց ալ արդիւնք է։ Սուրիական ծովեզերքը քանի տարւոյ չափ ժամանակէ մ'ի վեր առևտրական այնպիսի կարևորութիւն մ'ստացած է, որ այդ կողմերն եւրոպական բազմաթիւ գաղթականութիւն մը հրաւիրեց։ Քանի մը կրօնական կարգեր հոն հաստատեցան և դպրոցներ հիմնեցին։ Անմիջապէս օգտակար մրցում մը սկսաւ այս այլ և այլ կարգերուն միջև և մինչև իսկ այդ կարգաց և երկրացւոց միջև, այնպէս որ կրթութիւնը քիչ ժամանակի մէջ արագ թռիչ մ'ստացաւ։

«Միւս կողմանէ, Լիբանան, որ յատուկ ինքնօրինութիւն մը կը վայելէ և քրիստոնեայ փաշայի մը կողմանէ կառավարեալ է, Սուրիական ծովեզրին բոլոր երկայնութեան վրա կը տարածի, և այս դրացիութիւնը Թուրքիոյ վարչութեան ներքև գտնուող քաղաքաց ժողովրդեան վրա փրկարար ազդեցութիւն մը յառաջ կը բերէ։ Գալով Պաղեստինի, յայտնի է թէ ամեն տարի Եւրոպայէն ո՛րչափ ուխտաւոր կերթայ հոն։ Ասկից զատ Սուրիացիք՝ ինչ կրօնքէ որ լինին՝ ընդհանրապէս մի և նոյն ցեղին կը վերաբերին։ Անոնց մէջ հանգամանաց և բարոյից խնամութիւն մը կայ, որ կրօնից տարբերութենէն յառաջ եկող հակառակութիւնները՝ տէրութեան միւս նահանգաց մէջ եղածէն նուազ և սաստիկ նուազ բուռն կընէ։ Քրիստոնեայք՝ ինչպէս նաև մահմետականք՝ մեծանուն Սալահէտտինէն և ապետական Արաբիոյ հին աւանդութիւններէն բան մը պահած են։

«Իսկ բոլորովին տարբեր վիճակ մ'ունի Փոքր—Ասիա, ուր եւրոպական որ և է գաղթականութիւն չէ կրցած հաստատուիլ՝ բաց 'ի Զմիւռնիայէն, որուն վրա խօսելիք չունիմք։ Փոքր—Ասիոյ մէջ իրենց շահատակութեամբքն ըստ բաւականին ճանչուած կէս վայրենի խուժան մը կը գտնուի։ Քիւրդերն և ուրիշ քանի մը ցեղեր, որք աւարառութեամբ միայն կապրին։ Ուղի չը կայ, Հայկական դըժբաղդ ժողովուրդ մը կայ, զոր աշխատութենէ խոյս տուողք վատաբար կը չարչարեն։ Ի՞նչ բարիք կուզէք, որ եւրոպական հիւպատոսք կարենան ընել այդ երկրին մէջ։ Տարակոյս չը կայ որ անոնց ներկայութիւնն անօգուտ չը պիտի լինի բայց այդքան չարեաց դարման տանելու և Փոքր—Ասիան տառապեցնող անկման վիճակին առաջքն առնլու բաւական չը պիտի լինի։ Աւելի ազդու դարմաններ պէտք են, ինչպէս՝ օրինակի համար՝ Լիբանանու մէջ կեցած կազմակերպութեան հետևողութեամբ կազմակերպութիւն մը քրիստոնեայ կառավարչաց անուանում, քրիստոնեայներէ և մահմետականներէ բաղկացեալ տեղական զինուորութեան մը հաստատութիւն, կանոնաւոր հեծելախմբի մը կազմութիւն, որոյ մէջ պիտի մտնեն որ և է ձեռագործի անընդունակ մարդիկ, որոց թափառիկ կենցաղը զինքն յարմար կընէ զինուորական կրթութեանց և զբաղմանց։ Արդարև Փոքր—Ասիոյ այս մասին մէջ ժողովուրդ մը կայ, որ վարժուած է բան մը չընել, որ միշտ 'ի վնաս աշխատասէր դասուն կապրի, այդ դասուն մէջ ըմբռնելով նաև Իսլամ երկրագործներն, անոր համար գործ մը գտնելու է, որպէս զի ապրուստի միջոցներն հայթայթէ։ Ապա թէ ոչ՝ երկրին վերածնութեան ամեն փորձ 'ի զերև կելնէ։

Այս բացատրութիւններէն յետոյ, դժուարին չէ տեսնել թէ Անգլիական կառավարութեան ձեռք առած միջոցն անբաւական է. և եթէ լաւ արդիւնքներ պիտի ունենայ, այն ալ երեսուն կամ քառասուն տարիէն պիտի լինի։ Արդ, ընդհանրապէս ընդունուած կարծիք մ'է թէ Թուրքիոյ ներքին վիճակն ոչ ևս կը յարմարի այդպիսի երկար փորձառութեանց։ Պէտք է փութով գործել՝ եթէ երկիրն անխուսափելի մօտալուտ աղետէ մը փրկել կուզուի։»

(Մասիս)

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

Տրապիզոն, 9 սեպտ.

Երբ Հասուն ի շնորհս գաղղիական միջամտութեան և նրա առ. Բ. Դուռն ունեցած ազդեցութեան, կրկին պատրիարքական աթոռը կը բազմի, այն օրից հասունեանք կը սկսին հայ-կաթօլիկաց ձեռքին տակ գտնված ազգային կալուածներն, եկեղեցիքն և դպրոցներն մի առ մի գրաւել անոնցմէ, թէ Կ. Պօլսոյ և թէ գաւառներու մէջ։ Գալով Տրապիզոնի մասին՝ ուր ականատես ըլլալու, կրսեմ, դժբաղդութիւնն ունեցայ, որովհետև՝ զուրկ յամենայն համեստ և օրինաւոր միջոցներից, ծայրայեղ անկարգութեամբը ուզեցին ձեռնարկել գործոյն։

Առաւօտեայ հայ-կաթօլիկաց եկեղեցւոյ զանգակի քաղցր հնչիւնները, մինչդեռ իւր ժողովուրդը յաղօթս կը կոչէր, ահա ինչ կը տեսնեմք. երկու աւազակապետ, արտասուոր և աքսորեալ հասունեան կղերք քան երեսունի չափ հրոսակաց խմբի մը գլուխն անցած համակամ և համախորհուրդ կը յարձակին ս. եկեղեցւոյ վրայ առ. վայր մի չը լսելով խղճմտանաց ձայնին, և մոռանալով բոլորովին Աստուածային և բարոյական օրէնքն։

Լրբաբար արձակ համարձակ արագընթաց քայլերով կը փութայ եկեղեցին և առաքինութիւն կը համարի իւր նման եկեղեցւոյ սպասաւորի մը առաւօտեան նոր սկսած ժամերգութիւնը դադրեցնելով հետամուտ լինել զայն բռնի արտաքս հանելու, և այդ ժամանակ՝ երբ աւազակք կամ կեանք և կամ քսակ պոռալու, սպառնալից դէմքով մը կամ հնազանդութիւն և կամ արտաքս աղաղակելով։ Ո՛րքան ապաքէն յեղափոխութիւն քրիստոնէական կրօնին. ափսոս, որ մի ամբողջ ազգ կարգ մը այս կերպ անսանձ և անխիղճ կղերաց ձեռքը մատնուած օրըստօրէ նորանոր ցաւոց և վիշտերու մէջ ընկնելու վրայ է, և ո՜ գիտէ թէ ո՛րքան ի զոհ գացեր են մինչև ցարդ այս հռովմէական կոյրըկուրայն բռնած ընթացից պատճառաւ. բայց առ այժմ՝ ուրիշ յարմար ժամանակի թողլով դոցա պատմութիւնը և ունեցած արարքներու մի առ մի թւելը, յառաջ երթամք և մտնեմք վերստին այն սրբավայրը՝ այն տաճարը, և տեսնենք թէ ժամ մը առաջ ունեցած պատկառելի նշխարքն վրան մնացեր են թէ ոչ. «Տունն իմ տուն աղօթից կոչեսցի և դուք արարէք զդա այրս աւազակաց». արդարև Քրիստոսի սոյն խօսքերը ճիշտ ասոնց համար էր ըսուած. քանզի մոռանալով եկեղեցւոյ յարգը և պատիւը, նա մանաւանդ սրբավայր մը ըլլալը, անդ կը լսուէր ամեն տեսակ աղաղակ, կռիւ, հայհոյանք, յարձակմունք յամենայն կողմանց, զորս կանխաւ որոշած էին յարուցանել՝ զանգակի խռովայոյզ և խառնաշփոթ ձայներու հետ։

Ժամերգու քահանայն՝ ճարահատեալ դուրս գալով եկեղեցիէն, մինչ կը պատմէր իւր գլխուն հասած փորձանքը, ահա թշնամիք փակելով եկեղեցւոյ և գաւթի դռները, կրկին կը յարձակին խեղճին վրայ, եկեղեցւոյ բանալիները ձեռք բերելու համար, որով կը պատառեն նորա զգեստը, և չը կարենալով նպատակներուն հասնիլ թոյլ կը թողուն զայն, և ոստիկանք կը հեռացնեն քահանան բաբելոնեան խառնակութեան մէջէն. և երբ ողորմելին կուզէ իւր բնակարանը՝ որն է ազգային առաջնորդարանը երթալ, ահա այն ալ գրաւած կը տեսնայ հրոսի մի ուրիշ խմբէ մը, որք քակելով խոհանոցի պատը ներս մտած էին։

Այն ժամանակ կը խորհի ուղղակի լուս. հայոց գերապատիւ և արժանընտիր տեառն Մատթէոս արքեպիսկոպոս առաջնորդին հիւր երթալ, որն որ ամենայն սիրով և յարգանօք կընդունի զայն ի սէր ազգութեան և մարդասիրութեան, և որ առաւել է ի սէր քրիստոնէական կրօնի։

Ահա այսպիսի խայտառակ և անարգ կերպով թշնամին կը տիրէ ազգային կալուածոց, և կը յաղթանակէ Հասուն ի շնորհս գաղղիական զօրութեան, բայց աւաղ, կը կորսնցնէ իւր ժողովրդեան մեծագոյն մասը, կը տիրէ այն շինուածոց և եկեղեցեաց, սակայն ոչ երբէք գաղափարաց և կարծեաց վրայ, որ առաւել ցանկալին էր։ Երևակայէր, ընթերցող, որ աստիճանի բռնաբարութիւն դէպի արական սեռի մտաւոր զարգացումն. մինչդեռ դարուս իմաստասէրք և հեղինակք անդադար գիտութիւն, լուսաւորութիւն, յառաջդիմութիւն, պաշտելի բառերը կը պոռան մարդկութեան ականջին, և մինչ ողջամիտ ազգեր, հետևելով այդ նուիրական՝ ձայնին, օր քան զօր կաշխատին անձնուիրաբար ընկերութիւններ կազմել, դպրոցներու թիւը աւելցնել, գիտութեանց շրջաններն ընդլայնել, ահա յաղթանակողն ազգային կալուածոց, ահա հալածողն լուսաւոր գաղափարաց՝ բոլորովին անհոգ թողած արական սեռի դպրոցներն, խնամք և փոյթ կը տանի օրիորդաց վարժարանաց, նա մանաւանդ մայրապետանցաց և այն առանձին նպատակով, որոց պտուղը ամեն տեղ յերևան ելած է առանց մեր հաստատութեան։

Ամենակալն Աստուած՝ գթալով ազգերնուս, հեղոյր օր մի առաջ իւր յորդառատ շնորհը այսպիսի կղերաց վրա, որպէս զի այլ ևս տգիտութեան խաւարին մէջ չը խարխափէին և չուզէին այս կերպ պատրել ժողովուրդը, կրկին և կրկին օծելով ըզսուրբ սկիհն՝ զեկեղեցին և զգաւիթն նորա, որ ինչպէս այս անգամ ըրաւ հասունեան կղերն, ընաւ չը յիշելով ս. Երուսաղէմայ Քրիստոսի գերեզմանին վրայ ամեն քրիստոնէից անխտիր պատարագ մատուցանելը՝ առանց կրկին օծութեան։ տես թէ որքան տգէտ պահած է տեղոյս կղերը իւր ժողովուրդը՝ որ ընաւ չի գայթակղիր իւր քահանայի բռնած թիւր ընթացիցը վրայ, առանց գիտենալու թէ, քանի որ կրօնքը մի է, այդպիսի տարօրինակ հիմնական դաւանութիւնք չի կրնար պարունակել իւր մէջ։

Ի պատիւ պապական կաթօլիկութեան և ի պարծանս յաղթանակի հասունական ոգւոյն, նա մանաւանդ գաղղիական ազդեցութեան, եկեղեցին գրաւելէն անմիջապէս երկրորդ օրը, հանդիսաւոր ձայնաւոր պատարագ մը կը մատուցանէ նոցա եպիսկոպոսն, ուր ներկայ կը գտնուին իրենց ամենասիրելի պաշտպանքն՝ Գաղղիոյ հիւպատոսն և ըՍպանիոյ փոխ-հիւպատոսը, որք քիչ չօգնեցին օրիորդաց ուսումնարանը նոցա յանձնուելու մասին։

***

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

ՑԵՏԻՆԻԷ, 12/25 Հոկտեմբերի։ Երէկ Օրշանիցայի և Վէլիկայի մէջ մի բուռն ալբանցիներ յարձակվեցան չէրնօգօրցիների վրա. ճակատամարտն ամենաարիւնահեղ էր, կուիւքը դեռ յայտնի չէ։ Արնաուտների երկրի բոլոր տարածութեան վրա Սէրբիայի և Չէրնօգօրիայի դէմ զէնքերի ահագին պատրաստութիւններ են տեսնվում։

ՎԻԷՆՆԱ, 12/25 Հոկտեմբերի։ «Köln Zeit.» լրագիրը հաղորդում է, որ Վիէննայում կայացած բանագնացութիւնների վերաբերութեամբ երկու արձանագրութիւններ կազմեցան, որոնք Հոկտեմբերի 3-ին ստորագրվեցան աւստրիական և գերմանական կայսրներից. Վիլհէլմ սկզբից աւելորդ համարեց ստորագրել այդ արձանագրութիւնները. այն ժամանակ Բիսմարկը փոխ-կանցլէրի ձեռքով խնդրեց կայսրին, որ նրա հրաժարական տան, բայց Շտօլբէրգ համոզեց կայսրին ստորագրել արձանագրութիւնը։

ԲՈՒԿԱՐԵՍՏ, 12/25 Հոկտեմբերի։ Սէնատն ընդունեց պատգամաւորների ժողովում քննված սահմանադրութեան եօթերորդ յօդուածը։

ՍՕՖԻԱ, 12/25 Հոկտեմբերի։ Պատգամաւորների ժողովի անդամների նոր ընտրութիւնները վերջացան ըստ մեծի մասին յօգուտ կառավարութեան։ Պատգամաւորների մեծ մասը գիւղացիներ են. ժողովի նիստերը կը բացվին Հոկտեմբերի 15-ին։

ՍԻՄԼԱ, 12/25 Հոկտեմբերի։ Արկէնդից հաղորդում են, որ 12,000 Անդիջեացան Կիբից-Կիպչակներ հասան Շինդիուլ, որ գտնվում է Կաշգարի մօտ. նրանց դէմ դուրս եկան չինական բազմաթիւ զօրքեր, և տեղի ունեցան երկու ճակատամարտեր, որոնք ոչինչ վճռական հետևանք չունեցան. շատ չինացիներ ընկան այդ ճակատամարտերի մէջ. չինական զօրքերն ուղարկված են Եանշ Հիսարեար թիւրքմէնների դէմ։ Անդեատինեան երրորդ զօրախումբ անցնում է Ալկի-Կաշերեան դաշտով. Սարեկէլ վերցրած է։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 12 Հոկտեմբերի։ Պետական բանկի 5% տոմսակն առաջին շրջանի արժէ 94 ր., երկրորդ 93 ր., չորրորդ 92 ր. 75 կ., ներքին 5% առաջին փոխառութեան տոմսակն արժէ 227 ր., 50 կ., երկրորդ 222 ր. 50 կ., արևելեան առաջին փոխառութեան տոմսակն արժէ 90 ր. 75 կ., երկրորդ 90 ր. 75 կ., ոսկի 7 ր. 78 կ.։ Ռուսաց 1 րուբլ Լօնդօնի վրա արժէ 25,50 պէնս։ ռուսաց 100 րուբլ Գերմանիայի վրա արժէ 216 մարկ 25 պֆ., Փարիզի վրա 268 ֆր. 75 սանտիմ։ Տրամադրութիւնն ամուր է։

ՍԻՄԼԱ, 12/25 Հոկտեմբերի։ Անգլիական զօրքերը հեռանում են Շուտուրգարդանից, որտեղ բազմաթիւ գիւղայներ են հաւաքվել։ Կարծում են, որ նրանք արգելք կը լինեն անգլիացիներին կիրճն անցնելու։ Կաբուլը խաղաղ է, բայց տեղացի ցեղերը ժողովվում են Կուրբի, Կաբուլի և Ջէգդալլահանի մէջ. նրանք արդէն գրաւել են Զայսար և Դարօնտ քաղաքները։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 13 Հոկտեմբերի։ Երէկ Մեծ-Իշխան Կօնստանտին-Նիկօլայէվիչ հասաւ Ս. Պետերբուրգ։

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ն Ե Ր

ՋԱՔ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆՑԻ «ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑԸ» ստացել է

1 Սրուանձտեանց—ԹՈՐՈՍ ԱՂԲԱՐ 1 ր. 25 կ.
2 Ս. Մանդինեանց—ԿՐՕՆՔ ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՕՏՈՒԹԻՒՆ 1 ր. —
3 Բժիշկ Ա. Բաբայեանց ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ 1 ր. —
4 Ա. Բաղմթրեանց — ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԱՇԽԱՐՀԻԿ ԼԵԶՈՒԻ — 25 կ.
5 Երկաթէ ԴԻՄԱԿՈՎ ՄԱՐԴԸ ԵՒ ԱՒԵՏԻՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՀԱՅՈՑ 1 ր. —
6 Յ. Շիշմանեանի — ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՒԱՔՈՒՄՆ Ա. 1 ր. 15 կ.
7 Փարոս 1879 — — — — թ. 1 ր. —

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ՏԷՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆԸ խնդրում է այն անձանց, որոնք իրան հետ գրագրութիւն ունէին, այսուհետև իրանց մասնաւոր նամակներն ուղղել դէպի Երևան, ուր նա այս տարի պիտի մնայ ուսուցչական պաշտօնով, իսկ պատուէրները ըստ առաջնոյն թող ուղղեն Կենտրոնական գրավաճառանոց, ուր ինքը պահպանում է իւր մասնակցութիւնը։ Երևան քաղաքի և նորա շրջակաների ուսումնարանների վարչութիւնները՝ դիւրութեան համար, իրանց դրամաւոր պատուէրները կարող են ուղղել նոյնպէս և դէպի պ. Տէր Ղևոնդեանը, որը կաշխատի ամենայն արագութեամբ կատարումն տալ նոցա պահանջներին։ Յետոյ վճարելու պայմանով գրքեր ցանկացողները դիմում են ուղղակի գրավաճառանոց։

3—3

Տաք ԵՐՇԻԿՆԵՐ (сосиски) կաղամբով և առանց կաղամբի, ՊԻՐՕԺԿԻՆԵՐ, 9 ժամից առաւօտեան, ձաշ և ընթրիք, ՃԱՇԸ 2 կերակուրներից 35 կոպ., ԳԻՆԻ, ԱՐԱՂ, ԳԱՐԵՋՈՒՐ, ԼԻՄՕՆԱԴ, ՁԷԼՏԵՐԵԱՆ ՋՈՒՐ ամենաէժան գներով կարելի ստանալ պանդոկում որ գտնվում է վրաց Սեմինարիայի հանդէպ, «Բօսֆօր» ընկերութեան կանտորի տակ, ԱՏԱՄԱՆՍԿԻ փողոցի վրա, Զուբալովի տանը։

3—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ յայտնում է, որ պանդոկատէրերը, հիւրանոցատէրերը, ռեստորանների խանութներ ունեցողները պանդոկների կանոնադրութեան 17 յօդուածի համեմատ ՊԱՐՏԱՒՈՐ ԵՆ ներկայ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ ընթացքում վերցնել քաղաքային վարչութիւնից ՎԿԱՅԱԿԱՆՆԵՐ 1880 թուականին առևտրի ԻՐԱՒՈՒՆՔ ունենալու համար։ Հակառակ դէպքում քաղաքային վարչութիւնը 1880 թ. յունվարի 1-ին ԿԸ ՓԱԿԷ այն պանդոկները, հիւրանոցները և այլն, որոնք վկայական չեն ունենայ։

1—3

ՁԻՒԹԱՅԻՆ ՊԱՏԻՃՆԵՐ

ՆՈՐՎԵԳԻԱՑԻ ՄԱՔՐԱԾ ՁԻՒԹԻՑ, որ պատրաստված է Մօսկվայի դեղագործ։

ԳԻՐՇՖԵԼԴՏԻՑ

Գիւցի Փրանսիական յայտնի պատիճների անհամեմատ թանգ գները դրդեցին ինձ պարապել նրանց արդիւնագործութեամբ և որովհետև պատիճների պատրաստելը գաղտնիք չէ և նրանք իրանց մէջ ոչինչ չեն պարունակում, բացի մաքուր Ձիւթից, ես առաջարկում եմ իմ շատ լաւ պատրաստված պատիճները ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ (ԳԻՒՕՅԻ) ՊԱՏԻՃՆԵՐԻՑ 40% էժան։

Յոյս ունեմ, որ ռուս բժիշկները և հասարակութիւնը խելացի կերպով կը վերաբերվեն դէպի իմ աշխատանքը, որովհետև նոքա առիթ չունեն ռուսաց փողերով պահպանել ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ԱՐԴԻՒՆԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ։

Ծախելու տեղերը. Ռուսաստանի բոլոր դեղատուները և տեղական պահեստները։ Գլխաւոր պահեստները. Մօսկվայում, Լուբեանսկի դեղատուն Նա. Ի. Գիրշֆելդտի և Բ. Կլեյեր և ընկ. Նիկօլսկիի վրա։ Թիֆլիսում Յուրինօվի և Բուտոմօվի դեղատուն։

22—25

Կենտրոնական Գրավաճառանոցում, Դվորցովայ փողոցի վրայ, Արծրունու Գալլերէյում, վաճառվում են հետևեալ նոր գրքերը։

1. Կարմիր լապտեր, փոքրիկ մանկանց ընթերցանութեան համար. Թարգ. օր Ն. Տէր-Մարկոսեանի պատկերազարդ և կազմած. գ. — ր. 50 կ.
2. — նոյնը առանց կազմի. . . . . . . — » 30 կ.
3. Թաւամազ մեղու՝ փոքրիկ մանկանց ընթերցանութեան համար. Թարգ. օր Ն. Տէր-Մարկոսեանի. պատկերազարդ և կազմած. . — » 40 կ.
4. Եղբայր և քոյր մանկական վէպ. Թարգ. Զ. Մսերեանի պատկերազարդ — » 30 կ.
5. Հսկայական ձեռքեր. մանկական վէպ, Թարգ. Զ. Մսերեանի, պատկերազարդ . . . . . . — » 10 կ.
6. Փարոս Հայաստանի. պատկերազարդ հանդէս ընտանեկան ընթերցանութեան համար. . . . . . 1 » — կ.
7. Թորոս աղբար Հայաստանի ճանապարհորդ. Գործ. Գ. Վ. Սրուանձեանց . . . . . 1 » 25 կ.
8. Երկունք խններորդ դարու. գործ Ծերենցի. . . 1 » — կ.
9. Պատմական ներշնչումներ, գործ. Հրանտ Ասատուրի. . — » 60 կ.
10. Մի կաթիլ արտսր, զոր կը հեղու. Սիսակ Հայ մոխիրին վրայ . — » 35 կ.
11. Սամուէլ Մուրատեանի կտակի խնդիրը, դատախօսութիւն Ս.Արծրունու. . . . . . . — » 50 կ.
12. Ուսումնարանի առողջապահութեան հարցեր, բժ. Ա. Բաբայեանի 1 » — կ.
13. Մարմնակազմական կամ անատոմիական բառարան Լատիներէնից և Ռուսերէնից Հայերէն. բժ. Լ. Տիգրանեանցի . . 1 » — կ.
14. Կրօնք. հոգեբանական հետազօտութիւն Ս. Մանդինեանի . 1 » — կ.
15. Հայկական թատրոն. Վու՞յքի իմ վէչեր, փարս երեք պատկերով գործ. Մ. Տէր Գրիգորեանցի . . . . . — » 40 կ.
16. Բեքեր բիձու հանաքը. Օպերետա մի գործողութեամբ, Թարգ. Ն. Լալայեանցի . . . . — » 25 կ.
17. Աշնանային երեկոյ գիւղում, վոդևիլ մէկ արարուածով, փոխադրութիւն Գ. Շահբուդաղեանի . . . . — » 25 կ.
18. Բռնի ամուսնութիւն. կոմեդիայ մէկ արարուածով, Թարգ. Գ. Զմշկեանի . . . . — » 40 կ.
19. Ժանօ և Ժանէտ օպերա-վոդևիլ, Թարգ. Գ. Շահբուդաղեանցի մէկ գործողութեամբ . . . . . — » 40 կ.
20. Պէպօ. կոմեդիա երեք արարվածով, գործ. Գ. Սունդուկեանի . — » 30 կ.
21. Պառաւներին խրատ. վօդևիլ մէկ արարվածով Մ. Տէր Գրիգորեանի — » 50 կ.

Նոյն տեղը վաճառվում են ամենայն տեսակ դասագրքեր Հայերէն, Ռուսերէն և օտար լեզուների, դասական պիտոյքներ ուսումնարանների և աշակերտների համար, Հայերէն, Ռուսերէն և Գաղիերէն վիպասանութիւններ, ամենայն հասակի ընթերցանութեան և գիտութեան զանազան ճիւղերին վերաբերեալ գրքեր. պատուէրները կատարվում են ամենայն արագութեամբ։ Օտարաքաղաքացիք իրանց պահանջները պէտք է ուղարկեն հետևեալ հասցէով.
„Въ Тифлисъ. Въ центральную книжную торговлю“

4—10 (2)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 16 — Տ Ե Ղ Ե Կ Ա Ց Ո Յ Ց — ԹԻՖԼԻՍ 1879

ԹԻՖԼԻՍԻ ՎԱՃԱՌԱՆՈՑ
(Հոկտեմբերի 15-ին)

	ր.	կ.
Ոսկին (պօլուիմպերիալը)	8	15
Հին 84 պր. մ. արժ. 1000 մ.	1420	—
Հին 20 կ. 72 պր. 1000 »	1245	—
Վիղրիշնի 5% առաջի փոխառութեան տոմ. 100 »	235	—
Երկրորդ 5% վիղրիշնի »	230	—
Մարսելի կուրսը 270—	100	—
Լօնդօնի կուրսը Օդեսայի վրա	9	45
Վենայի կուրսը արժէ 121 գլ.	100	—
Դուբեժի բարաթը . . .	4	80
Առևտրական բանկի ակցիան 200 մ.	310	—
Փօթի Թիֆլիսեան երկաթուղու ակցիան 125 մ.	—	—
Շաքարը բրօցկու . . .	7	30
» միւս տեսակը . .	7	15
» չաքար աւազը. .	5	30
» տրանզիտը . .	5	30
» մաքուր վճառած .	10	—
Բամբակը Երևանու Ամերիկայի սերմից . . .	8	—
Միւս տեսակը հին սերմից.	7	40
Բուրդը Թուշի. . . .	7	50
» Թարաքամի . .	4	—
Ալիւրը Շորագալու . .	2	20
» Երևանի . . .	—	—
Գարին	1	40
Մոմը բնաձարպի (стеар.)	12	40
Մետաքսը Նուխվայ. .	180	—
Կախեթունը. . . .	140	—
Կոկոնը Նուխվայ (բոժ.)	50	—
Ֆրիզոնը (լասը) Ագուլեաց	65	—
Կօֆէն մոկօի	26	—
« լիւանի . . .	22	—
« Մանտ խնիյօն . .	18	—

ՀԵՌԱԳԻՐ

	ր.	կ.
Կովկասի և Անդրկովկասի քաղաքները .	1	
Ռուսաստան . . .	2	
Աւստրիա	3	
Անգլիա	4	
Գերմանիա. . . .	2	88
Ֆրանսիա	3	75

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՄԱՆԿԱԲԱՐՁԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ

(Վէրայի վրա № 38)

Ծննդականների ընդունելութիւնը ցերեկվա և գիշերվայ ամեն ժամանակ, օրը 50 կոպէկ վարձով, իսկ չքաւորներին անվարձ։ Առանձին սենեակներում ամիսը 30—50 րուբլ։ Կանանց հիւանդութիւնների բաժանմունքի մէջ վարձը ընդհանուր սենեակում 18 րուբլ, իսկ մասնաւոր սենեակներում 30 րուբլ ամսական։

Երթևեկ հիւանդ կանանց և երեխաների ընդունելութիւնը ամեն օր, բացի կիրակի օրերից, 9 1/2 մինչև 11 ժամ առաւօտեան, Բժշկապետ Անսիմով։

ՓՕԹԻ-ԹԻՖԼԻՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Թիֆլիսից մինչև Փօթի (ճանապարհորդների գնացքը) 9 ժամին 21 րոպէ առաւօտեան։ Մինչև Միխայլովօ (խուռն գնացքը) երեկոյեան 5 ժամ. 18 րոպէ։

	առաւօտ։	երեկոյեան.
Թիֆլիսից . .	9. 21	5. 18
Գօրի . . .	11. 58	9. 43
Միխայլօվօ. .	1. 29	11. 59
Րիօն. . . .	6. 47	
Փօթի . . .	9. 40	
	առաւօտ։	
Փօթիից. . .	9. 13	
Րիօն. . . .	12. 13	
Միխայլօվօ . .	5. 39	1. 37
Գօրի . . .	7. 5	4. 8
Թիֆլիս. . .	9. 31	7. 56

Թիֆլիս գալիս է առաջին գնացքը երեկոյեան 9 ժ. 31 ր. երկրորդը՝ առաւօտեան 7 ժ. 56 ր.

Տեղերի գինը՝ Թիֆլիսից

	I կլաս.	II կլ.	III կլ.
Մցխէթ. .	90	68	38
Գօրի . . .	3. 20	2. 40	1. 33
Սուրամ. .	5. 22	3. 92	2. 18
Րիօն . . .	9.	6. 75	3. 75
Փօթի. . .	13. 1	9. 75	5. 42

ՓՕՍՏ

Ամեն տեսակ թէ նամակներ, թէ լրագիրներ և թէ ծանր փօստ ամեն տեղ ուղարկելու, ընդունվում են ամեն օր, առաւօտեան 8 ժամից մինչև 1 և կէսօրից յետոյ 3 ժամից մինչև 7։ Իսկ կիրակի օրերը հասարակ նամակներ մինչև 10 ժամ առաւօտեան և 3—7 երեկոյեան։

Ռուսաստանից և Արտասահմանից փօստը ստացվում է Թիֆլիսում ամեն օր։ Բագուի տրակտից՝ երեքշաբթի, հինգշաբթի և շաբաթ։ Փօթի-Թիֆլիսեան երկաթուղուց ամեն օր։ Նուխու տրակտից չորեքշաբթի և կիրակի։ Բելիկլիւչի տրակտից երեքշաբթի և շաբաթ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ

	կոպ.
Բաց նամակ արժէ .	2
Ռուսաստան և Եւրոպայի բոլոր երկիրները նամակը արժէ. .	7
Ամերիկա	7
Պարսկաստան . . .	7
Հնդկաստան . . .	70
Եգիպտոս	27

ԲԺՇԿԱՆՈՑ

Հիւանդների ընդունելութիւնը առաւօտեան 9-ից մինչև 1 ժամը։

Երկուշաբթի. Լիսիցեվ և Գօրալեվիչ ներքին հիւանդութիւնների, Քուչարեանց վիրաբուժական և աչքի հ., Բաբաեվ ջղային և հոգեկան հ.։

Երեքշաբթի. Մինկեվիչ վիրաբուժական հ., Բէյխ աչքի հ., Վերմիշեվ ներքին հ., Ժուրավլէվ վեներական և կաշու հ., Բաբօվ կրծքի և ներքին հ.։

Չորեքշաբթի. Լիսիցեվ ներքին հ., Աստուածատուրօվ կանանց հ.։

Հինգշաբթի. Վերմիշեվ և Բուդկօվսկի ներքին հ., Քուչարեանց սիֆիլիսի և միզային գործարանների հ., Ժուրավլէվ ջղային հ.։ Բաբօվ կրծքի և ներքին հ.։

Ուրբաթ. Լիսիցեվ ներքին հ., Մինկեվիչ վիրաբուժական հ., Բաբաեվ ջղային և հոգեկան հ., Աստուածատուրօվ վեներական և կաշու հ.։

Շաբաթ. Վերմիշէվ ներքին հ., Բէյխ աչքի հ., Ժուրավլէվ վեներական և կաշու հ.։

Օբրէխտ, ատամի հ., ընդունում է իր տանը ամեն ժամանակ ալբատ հիւանդներին Բժշկանոցի տոմսակով։

«ՄՇԱԿԻ» ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

—

—ՄԵԾ-ՂԱՐԱՔԼԻՍԱ. Ս. Տ. Մ. Նամակը կը տպենք հետևեալ համարի մէջ։

—ԵՐԵՒԱՆ. Ա. Եր. Կարդացէք վերևի պատասխանը։

—ԲԱԳՈՒ. Ա. Գ. Կարդացէք վերևի պատասխանը։

—ՆՈՐ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆ. Յ. Տ. Մ. Ձեզ ուղարկվում է «Մըշակ»։ Երեք րուբլ ստացանք, բայց բաւական ուշ։

—ԹԷԼԱՒ. Տեղացի. Այն յօդուածը, որ դուք խնդրում էք յետ ստանալ, ոչնչացրած է։ Նրան տպել չէինք կարող ոչ մենք և ոչ ուրիշները։

—ՆՈՒԽԻ. Յ. Տ. Գ. Մենք հաւատացած էինք, որ դուք ձեր պատճառները ունէիք։ Հայիւ թէ լինեն ցանկացողներ։ Գոնեա մենք ոչ ոքի չենք ճանաչում։

—ՄՕՍԿՎԱ. Գ. Խ. Ճառը չենք տպի։

Дозволено Цензурою 15 Октября 1879 г. Тифлисъ. Տպարան Ա. Ա. Միխելսոնի Типографія А. А. Михельсона